

Met stijgende verbazing

Hans Vervoort

Met stijgende verbazing

Copyright © 1980, Hans Vervoort, Amsterdam
www.hansvervoort.nl
Eerder verschenen (1980) bij Uitgeverij De
Arbeiderspers als Grote ABC nr 372
Licht bewerkte herdruk 2019
Omslag Ton van Dijk, *Van een hoogte*
Foto achterplat Trudy Nijman
ISBN 9789402195347

1

‘Hoe zit je met geld?’ vroeg Bert.

Op de vloer van zijn Mercedes lagen een paar sigarenpeuken.

Op de achterbank stapels oude vaktijdschriften, ooit een keer meegenomen om thuis te lezen en nooit gelezen.

Bert had het daar altijd te druk voor.

Maar hij reed beter dan ik me herinnerde, minder behoefte om bij elk stoplicht het eerst weg te zijn. Ik draaide het zijraam open voor wat frisse lucht.

‘O, ik heb nog wel wat,’ zei ik, ‘ik gaf niet veel uit.’

Een paar kratjes bier per maand, de dagelijkse hap bij snackbar Sonja, dat was het wel zo’n beetje. Een paar pakjes shag. Soms een krant. Maar het geld was nu toch bijna op. Hij keek me van opzij aan.

‘Bruin ben je er niet van geworden.’

‘Ik krijg hoofdpijn van bruin worden.’

Waarom zo prikkelbaar, hij bedoelde het goed.

‘Ik heb vooral in het bos gewandeld,’ zei ik, ‘dan word je niet bruin.’

Hij knikte.

‘Bos. Bladeren. Bomen,’ zei hij. ‘Bedrijvige

beesten. Barre branden. Beteuterde boeren.
Bosbessen. Buikpijn.'

Plotseling sloeg hij rechtsaf, een bromfietser kon
nog net remmen, maar Bert gonsde voort.
'Bierbuik. Baggelen. Bronken. Belachelijk.
Blabla.'

Zo, dat hadden we weer gehad, déze eigen-
aardige verbale tic was hij nog niet kwijt.

'Waar gaan we naartoe?' vroeg ik.

'Eventjes naar kantoor terug, als je het niet erg
vindt. Ik moet nog wat spullen ophalen, kun je
meteen de sfeer opsnuiven. Sfeer meneer. Heen
en weer. Ongeveer. Min of meer.'

Ik stak mijn hand op en hij zweeg. Hij deed dit
alleen in de auto, wist ik nog. Verbaal
vingertrommelen.

'Sorry,' zei hij, en ook dat hoorde erbij.

Ik keek naar zijn dikke handen op het stuur en
wierp een blik op zijn vlezige hoofd met donkere
bril dat vol aandacht uitkeek naar de volgende
honderd meter. Wáár hij ook tegenaan zou
botsen, het zou met overgave gebeuren.

'Hoe gaat het nu met de firma?' vroeg ik.

'O, prima. We zijn allemaal overwerkt. Véél
winst en geen tijd om het op te maken. Ideaal
dus.'

Ik knikte, ook die tekst kende ik.

'Ik zal je zo even voorstellen aan de nieuwe

partner,' zei hij. 'Theo Bruins. Hij is wel aardig hoor, maar een beetje ambtelijk. Dat had het bedrijf ook wel nodig, denk ik.'

Onverhoeds boog hij een straat in, we waren in de buitenwijken van Amsterdam die ik niet uit elkaar kon houden.

'Hier is het,' zei hij en stopte. We stapten uit en ik keek om me heen.

'Parkeerruimte genoeg,' zei ik. Kantoorbouw alom, een harde kale wind. Ik wist dat de firma verhuisd was, maar dit ?

Ik liep achter hem aan naar het dichtstbijzijnde gebouw van glas en beton, minstens tien verdiepingen hoog. Een glazen duwdeur door en we stonden voor een lift met bordjes. Marcom, instituut voor marktonderzoek, derde verdieping, melden bij receptie.

'Zijn er nog veel oude bekenden?' vroeg ik nerveus.

'O, de helft nog wel,' zei hij en trok de liftdeur open.

Terwijl we omhoogschoten ving ik in een gladgepolijst metalen paneel een glimp op van mijn gezicht, met de woeste wijnvlek.

Ze zouden er wel weer aan wennen.

Achter het bureautje van de mij onbekende receptioniste was een groot kantoorveld zichtbaar, met enkele op-en-afs, palmen her en

der, veel overdreven tl.-licht, op de vloer
lucratief tapijt in warme tinten bruin.

Achter de plantenblokkades schemerden koppen
die even opkeken en bleven kijken. Ik voelde me
nu zeer nerveus, daar kun je je zelf weinig over
wijsmaken. Een hittegolf steeg naar mijn hoofd,
de wijnvlek gloeide, ik knikte mechanisch in het
rond met opgetrokken mondhoeken.

Wat is erger dan bekeken worden?

Van ver werd gewuifd en Jenny Korbach kwam
aansnellen.

De beste assistente die een mens maar kon
wensen en dan ook allang geen assistente meer.
Ze was al een paar jaar projectleider. We botsten
hevig en werkten de kusroutine af. Jenny kende
me en kuste aan de goede kant. Aan mijn
wijnvlek geen polonaise, verboden terrein.
'Meid, wat ben je groot geworden,' zei ik en
slikte. Onwillekeurig stak ik mijn hand uit en
raakte haar blonde vlashaar aan. Ze lachte. 'Kom
je weer werken?'

'Ik vrees van wel,' zei ik, met een blik op Bert.
Er stond nu een klein kringetje van oudgedienden
om ons heen, ik schudde handen en klopte op
schouders en begon zowaar het gevoel te krijgen
dat ik weer thuis was.

'Hé Anton, dag Karel, tjonge jonge.'

Maar in de verte zag ik toch een hoop vreemde

koppen nieuwsgierig naar me kijken tussen het gebladerte.

‘Zullen we even verder gaan?’ vroeg Bert ten slotte.

We liepen naar het eind van de ruimte. Daar was zowaar een deur en daarachter een grote directie-achtige kamer met drie forse bureaus en een zitje. Achter één van de bureaus zat een man te dicteren in een microfoon. Hij stak een hand naar ons op. Bert liep door en zette zijn tas op een ander bureau, zijn plek ongetwijfeld.

Ik bleef in het midden staan.

‘Inzake een verdere uitbouw van het non-cholesterol-assortiment moet een negatief advies gegeven worden,’ zei de man in de microfoon, ‘marktverzadiging nabij. Zie tabel vijf. Dit nog nader uitwerken.’

Hij drukte een toets in en keek ons afwachtend aan.

‘Theo, dit is mijn pleegbroer Hans Derks,’ zei Bert en presenteerde mij met een handbeweging. ‘Ach!’ zei Theo. Hij kwam snel uit zijn stoel, gaf me een stevige hand (‘Theo Bruins’) en geleidde ons naar het zitje in de hoek.

Ik ben kwiek, onvermoeibaar, ik dring snel tot de problemen door, dat was zijn boodschap. Hij was veel jonger dan Bert en ik. Een stevig lichaam van matige lengte in een keurig pak, brede kaak,

nieuwsgierige blauwe ogen, nette bruine lokken. Wat we ook met elkaar te beraadslagen hadden, een oplossing moest binnen een kwartier te vinden zijn. Dat was zijn boodschap.

‘Veel van je gehoord,’ zei hij, ‘Van Bert. Je schijnt uitstekende rapporten te schrijven, huh?’

‘En voorstellen,’ zei Bert haastig. Ik keek hem verrast aan. Moest ik echt aangeprezen worden?

‘Voorstellen,’ knikte Theo.

‘En vragenlijsten.’

‘Natuurlijk,’ zei hij, ‘vragenlijsten ook.’

Hij keek even op zijn horloge. Er viel een korte stilte.

‘Ach, in het archief zullen vermoedelijk nog wel wat exemplaren zitten,’ zei ik.

‘Natuurlijk.’ Hij lachte breed. ‘Maar ik heb het te druk met het heden. Alhoewel, laatst had ik nog een rapportje van je in handen bij een herhalingsonderzoek. Talinca Co zwemvesten, herinner je je dat?’

En voor ik iets kon zeggen: ‘Een helder rapport, hier en daar misschien iets te... Nou nee, dat doet er niet toe. Zeg, je wilt weer hier aan de slag, begreep ik van Bert?’

Zijn intimidatie-techniek was perfect. Ik keek naar Bert, die me gevraagd had of ik weer wilde terugkomen.

Een moede veertiger was hij eigenlijk, nu ik hem

na zo lange tijd weer zag. Dik en gekreukeld, grijzend aan de slapen. Achter de donkere bril knipperde hij nerveus met de ogen.

‘Ik heb Hans gevraagd of hij weer zin had voor ons te werken,’ zei hij, ‘als er werk is natuurlijk.’
‘Ja, daar had je het laatst over. Natuurlijk, graag. Old soldiers never die, nietwaar. We zitten altijd verlegen om goede projectleiders. Wat wil je verdienen?’

Tien minuten later stonden we buiten de deur, ik was aangenomen als senior projectleider en voelde me aangelijnd en vernederd.

‘Even naar het café?’ vroeg Bert.

‘Is er dan een café in deze buurt?’ zei ik bitter. Nee, dat was er niet. We reden naar de binnenstad en gingen zonder verder overleg naar de aloude Westside bar, waar we zwijgend een pilsje naar binnen werkten. Ik zat in de hoek van de bar, de wijnvlek aan de muurzijde, dat was een automatisme.

Gaandeweg werd ik kwaad.

‘Is die jongeman de baas?’ vroeg ik.

‘Welnee, welnee, hij is gewoon een van de drie directeuren, maar omdat Ruud en ik nogal vaak weg zijn hebben we de taken verdeeld. Hij doet het dagelijks management, de planning en zo. En hij neemt de mensen aan. Dat hebben we nu eenmaal zo afgesproken.’ Hij keek me veront-

schuldigend aan.

‘En hij heeft aandelen?’

‘Natuurlijk, dat heb ik je toch geschreven. Hij werkte net een halfjaar voor ons, echt een goede projectleider hoor, econoom van zijn vak. En toen kon hij wat geld lenen en bood aan om zich in te kopen. Of anders zou hij voor zich zelf beginnen en misschien wat klanten meenemen. De keus was niet moeilijk.’ Hij wenkte voor nog twee pils.

‘Ik heb je dat allemaal geschreven.’

Ik herinnerde het me nu, het was in de hausse van mijn depressie.

‘Mij lijkt het een zak,’ zei ik ten slotte.

Bert haalde de schouders op. Heel brede schouders inmiddels. En hij had nu van opzij gezien een onderkin meer dan ik me herinnerde.

2

Het leek wel of ook Maartje groter was geworden. Voller in elk geval. Ze pilde een beetje uit haar jeans en uit haar blouse met de opgestroopte mouwen.

Ze gaf me een stevige zoen op beide wangen en ging ons voor naar de zitruimte.

‘Daar zijn we dan eindelijk,’ zei Bert.

Zoveel leefruimte had ik in de afgelopen twee jaar niet bij elkaar gezien. Het ging Bert goed. Spatieuze lederen meubels in een context van helderwit hoogpolig tapijt zover het oog reikte. Onzichtbare priemlichtjes beschenen hier en daar een kunstachtig voorwerp.

‘Gezellig wonen jullie hier,’ zei ik onwennig.

‘En toen was er koffie,’ zei Bert. Hij wandelde met zijn zware tas de verte in.

‘Ga zitten.’ Maartje wuifde me naar de bank en verdween.

Ergens hoorde ik haar scharrelen met kopjes. Het waren in het café uiteindelijk meer biertjes geworden dan ik gewend was en ik voelde ineens het volle gewicht van de lange dag, en de onwennig grote hoeveelheid alcohol die met elke harteklop door mijn hersens gedreven werd en daar dingen loswoelde.

Glashelder in beeld kwam een avond vijftien jaar

geleden, misschien nog wel langer. Bert en Maartje woonden in een kleine achterkamer à f 110.- per maand, maar met vrije opgang en een schappelijke hospita. Het was winter en één keer in de week nam ik mijn eenzaamheid op de rug, en verliet de raamloze middenkamer van het souterrain waar ik in een nooit eindigende nacht leefde tussen een pianist en een Surinaamse gitarist die de voor- en achterkamer hadden. Ik kocht een fles wijn, liep een kwartier, belde aan en werd met een zucht maar toch hartelijk ontvangen. Ze hadden altijd aanloop. Die avond was er een bijeenkomst van een kleine groep voor creatieve expressie onder leiding van een jongen met een baardje zonder snor, zodat het leek alsof zijn gezicht onder zijn mond ophield. Stilletjes ging ik aan de eettafel zitten en keek toe.

‘Dus,’ zei de jongen met het baardje, ‘het gaat om een man of een vrouw. Hij kruipt al dagen door de woestijn, gek van de dorst. Dan ziet hij ineens een fles water. Hij denkt eerst nog aan een luchtspiegeling, maar hij kruipt er toch naar toe. Hij grijpt naar de fles, doet de dop eraf en net als hij een slok wil nemen ziet hij dat er een doodskop op is geplakt. Het is een vergif. Dát moment moet je zien te pakken, eerst de vreugde, dan de totale ontgoocheling.’

Bert was de eerste. Hij liet zich op de grond zakken en begon te kruipen. Zijn zware schoenen duwden het kleed op en zijn dikke kont stak omhoog. Hij zuchtte van inspanning.

Hij stak zijn hand uit in de richting van de straalkachel, waar de lokkende fles gedacht mocht worden.

Hij pakte, trok er de kurk af, keek nog eens en liep met een zucht leeg, een dode zeeke. Wij applaudisseerden zacht.

‘Niet slecht voor de eerste keer,’ zei de jongen met het baardje, ‘en nu jij Maartje.’

Bert stond op en ging weer op zijn stoel zitten. Hij veegde het zweet van zijn voorhoofd en poetste zijn brilleglazen.

‘Poeh,’ zei hij.

Maartje maakte er veel werk van. Ze smachtte en wentelde op haar rug om de dorst aan te geven. Ze duwde zich met de ellebogen over het kleed, haar benen hadden het begeven.

Qua zitplaats zou ik de volgende acteur moeten zijn.

‘Zeg, ik moet weg,’ hoorde ik me zelf ineens zeggen, ‘veel plezier verder.’

Haastig pakte ik mijn jas en struikelde de donkere trap af. Er was sneeuw gevallen en er hing een zacht licht in de donkere straat. Ik liep de paar kilometer terug naar de Middenlaan.

De pianist was niet thuis en dan mocht ik in de voorkamer van het souterrain zitten. Door het raam kon je benen voorbij zien gaan. Het was ijskoud, zijn butagas-kachel vatte geen vlam, het gas zou wel weer bevroren zijn. Ik schudde aan de enorme fles en ging er tenslotte op zitten om te proberen het gas te ontdooien. Na een halfuur lukte het, er kwam een vlam in de kachel, de warmte rook een beetje zurig. Voor de zoveelste maal vroeg ik me af wat nu eigenlijk de aantrekkelijkheid van het leven zou kunnen zijn. ‘Slaap je?’ vroeg Bert. Hij stond vlak voor me te wippen op zijn voeten. ‘Nee, nee. Ik dacht aan vroeger, toen jullie nog in de Tuinmanstraat woonden.’ ‘Op die achterkamer?’ Bert glimlachte. ‘Wel een verandering nietwaar? Ja, kleine kinderen worden groot.’ Hij keek trots om zich heen. Na de Tuinmanstraat waren ze vele keren verhuisd, maar dit sloeg alles. Maartje kwam binnen met een groot blad. Soep bracht ze, en sandwiches en ook koffie. Ze zette het voor me neer op een witte kubus. ‘Zeg eh...,’ begon Bert. ‘Natuurlijk joh, ga maar,’ zei ze. ‘Het is namelijk zo dat ik nog een rapport moet herschrijven van Jongejans,’ zei hij tegen mij. ‘Dat is een nieuwe jongen. Het moet morgen

weg.’

We wuifden hem naar het werkhok. Hij nam sandwiches en koffie mee, en na enig aarzelen een fles cognac.

Maartje en ik keken hem na.

‘Nog niets veranderd,’ zei ik toen hij ver genoeg was.

Al sinds jaren dreven onzichtbare krachten hem elke avond naar de werktafel, om daar in traag tempo maar met onverslaanbare regelmaat het werk af te maken waarvoor de dag niet toereikend was.

Zwijgend wachtten we af tot het typen begon.

Een zinnetje, lange stilte, weer een zinnetje.

‘Hoe lang gaat hij daar nu mee door?’ vroeg ik.

‘O, tot drie uur, vier uur,’ zei Maartje en schudde het hoofd, ‘en dan ‘s morgens om acht uur weer op.’

‘Onvoorstelbaar.’

‘Ja, dat vind ik ook. Soms hoor ik hem braken voordat hij in bed kruipt. Het is gekkenwerk. Elk weekend besluit hij ermee op te houden. Nog een paar avonden en dan afgelopen. Maar hij werkt ook in die weekenden elke avond. Het houdt nooit op. Ik heb me er allang bij neergelegd.’

We keken in de richting van het geluid. Nootjes, margarine, de belevingswereld rond de radiaalband, het hoe en waarom van attitudes met

betrekking tot de vaatwasmachine, het kon zo gek niet zijn of Bert offerde er wel een vrije avond aan op.

Maartje stond op en zette een bandje krontjongmuziek aan. ‘De drank houdt hem op de been,’ zei ze.

Ik knikte. Bert gebruikte alcohol als benzine voor zijn denkmotor.

Op de achtergrond klonk een rijpe alt boven het krontjongorkest uit, Bengawan Solo, het lievelingslied van Hanneke.

De tranen sprongen in mijn ogen, ik wreef ze zo achteloos mogelijk weg.

‘Sorry,’ zei Maartje, ‘ik zal een ander bandje opzetten.’

‘Welnee, welnee, het is al over.’

‘Ik doe het toch maar.’

Gelijk had ze, wat heb je aan een huilerige gast.

Ik vond mijn weg naar de wc en koelde mijn gezicht met water uit het fonteintje. Geen spiegel hier, gelukkig.

In de verte hoorde ik Bert typen.

Toen ik terugkwam had ze een Benny Goodman-plaatje op.

‘Gek is dat toch,’ zei ik, ‘dat zo’n muziekje zoveel kan doen.’ Ik was er weer geheel overheen, ik kon er normaal over praten. Als ik nou maar wist wat ik erover zeggen moest.

‘Wat worden we toch snel oud,’ zei ik, ‘het is goddomme al weer twee jaar geleden dat we ze begraven hebben. Maar het slijt.’

‘Fijn,’ zei Maartje. Ik zag haar oplettend en een tikje angstig naar me kijken.

‘Maar laten we het over iets anders hebben,’ hernam ik opgeruimd. ‘Hoe gaat het met jullie? Een beetje gelukkig?’

‘Ja hoor,’ zei ze en veranderde snel van onderwerp.

We spraken over het huis, de vakantie. Over boeken spraken wij en over het openbaar vervoer. Op de achtergrond klonk geregeld het tikken van Bert.

Na een uur ontglipte me een geeuw en ik herinnerde me dat Maartje vroeg naar bed ging. Ze bracht me naar boven, waar ze een compleet logeerflatje had ingericht, met eigen gemakken en een koffiezetapparaat.

‘Je kunt zolang blijven als je wilt, Hans,’ zei ze. Eén glas cognac had ik haar zien drinken en het kleurde haar gezicht roze.

Ik stak een hand uit en raakte haar haar aan, dat gebaar zou ik wel nooit afleren. ‘Dank je wel Maartje,’ zei ik.

Ik ontpakte mijn koffer, stak me in pyjama en dook proevend tussen de frisse lakens met het donsdekbed bovenop.

Op het kastje naast het bed stond een kleine wekradio, en een vaasje bloemen.

Ik deed het licht uit en dacht aan Hanneke.

Haar naam bracht haar in beeld, mooie bruine Hanneke.

Als ze zich bewoog zag je de spieren in de weer onder het soepele vlees. Ze kon lachen en ze kende ernst. Ze tikte met haar vinger tegen de wijnvlek naast mijn neus, gaf er een kus op, ging op mijn schoot zitten en als ik dan mijn armen om haar heen sloeg had ik warm geluk te pakken. Kon ik haar nog maar levend maken.

Ik deed het licht weer aan en zocht naar lectuur.

Op het boekenplankje lag een stapeltje fotoalbums. Ik kende ze, aarzelde lang, maar nam tenslotte toch het oudste album in handen. Foto's van vlak na de oorlog. Celebes, Makassar. Kleine kiekjes met kartelrand en grote witte plekken waar de zon in de camera had geschinen. Bertie met vriendje stond onder een van de kiekjes, in het krullend handschrift van mijn pleegmoeder. Het vriendje was ik, het weesje Derks dat bij de nonnetjes woonde, nee door de nonnetjes opgenomen was.

Aan mijn echte moeder had ik niet veel herinneringen meer. Een geel en mager malariahoofd met grote ogen, magere warme handen die de mijne vasthielden. Ze lag op bed

in het ziekenzaaltje en zuster Theresia zorgde voor me. Op een dag was mama weg.

‘Waar is mama, zuster?’ ‘Je mama is in de hemel, Hansje, een sterretje in de hemel. Ze bidt voor je en wacht op je.’

‘s Avonds, als het stil werd in de barakken van het jappenkamp, mocht ik voor het slapen gaan altijd nog even naar de sterren kijken van haar. Ik keek omhoog en zei: ‘Mama?’ De sterren blinkten vriendelijk terug, maar ik voelde me in de steek gelaten.

‘Zuster, wanneer komt mama terug?’

‘Onze Lieve Heer heeft haar geroepen, m’n jochie en als hij jou roept dan zul je mama weer zien. In de hemel, waar alles goed is.’

Achter de sterren zat Onze Lieve Heer, de sterren waren eigenlijk de lantaarntjes van alle mensen die naar de hemel gegaan waren.

‘Mag mama terugkomen,’ vroeg ik Hem en om haar te lokken zong ik het liedje dat ze me geleerd had: maantje tuurt, maantje gluurt, al door de vensterruiten.

Ik had een mooie heldere stem, ik kon het zelf horen en op een avond kwam zuster Theresia bij me zitten en ineens hoorde ik haar snikken.

‘Zuster, wat is er?’

‘Niets, Hansje, ik huil omdat je zo mooi zingt voor je moeder.’